

אספרה שמך לאחי

♦ כ"ה טבת תשפ"ד ♦

מעלה יפסקו לו גהינום, ירוץ לשם בשמחה רבה, כי כיוון שזה רצון ה' אז הוא שמח בכך, כי כל רצונו אך ורק לעשות רצון ה', ובכך זה התורה באה לספר לנו, וחוזרת למנות את שמות הצדיקים, שעל אף שידעו שהם הולכים להשתעבד במצרים, לסבול צרות הגוף והנפש, מאנשים רעים ואכזרים, עד שאמרו; טוב שבמצרים הרוג, וגם עצם מעשיהם של המצרים מקולקלים מכל האומות 'והמקום שישבו שם בני ישראל מקולקל מן הכל, בכל זאת קבלו על עצמם באהבה לסבול גזירת הגלות שגזר מלכו של עולם, לפרוע את השטר חוב שמונח על זרעו של יצחק, לא כמו עשיו הרשע שהלך לו לארץ אחרת, ואמר; ²אלך לי מכאן, לא צריך את המתנה של ארץ ישראל ולא אשתעבד להיות בגלות, אבל בני ישראל לא פנו עורף אלא קבלו עליהם את השעבוד.

♦ ואֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ♦

התורה הקדושה מפרטת את שמות בני ישראל שבאו למצרים ראובן שמעון לוי וגוי', וכשנתבונן קצת, זה נראה תמוה, הרי התורה כל אותיותיה מדוקדקות, ואין בה שום אות מיותרת, כי כל התורה שמותיו של הקב"ה, ור' עקיבא דרש על כל קוץ תילי תילים של הלכות, ובכך כשכתוב שבני ישראל ירדו למצרים, הרי כל אחד יודע כבר את שמות השבטים בעל פה.

♦ מי לא יודע שמות השבטים ♦

מסופר שהיה פעם באיזה מדינה רעב כבד, וחילקו מזון לפי הטף, וכולם עמדו בתור לקבל את מנותיהם, לפי מס' בני המשפחה, וכיון שלא היה בזמנם תעודות זהות, שאלו לכל אחד כמה ילדים יש לך במשפחה, ומה שמותיהם, וכשהיה אומר במהירות את השמות ולא מגמגם, ידעו שאכן זה מספר הילדים, ונתנו לו את מספר המנות הראוי לו, והנה היה שם ילד יהודי שהיה מאוד רעב, ורצה לקבל יותר אוכל, מה עשה? עמד בתור לבקש מזון, וכששאלוהו כמה אחים אתם? ענה, שנים עשר! ומה שמותיהם? ענה במהירות; ראובן, שמעון, לוי, יהודה, וכו', וכך קיבל מזון בריווה. נחזור לעניינינו כיון שכולנו יודעים כבר את שמותיהם של השבטים מחומש בראשית, למה צריך כאן לחזור עליהם?

♦ מעשיית רצון ה' לא מפסידים ♦

ובכן גם טובה גדולה היה להם על ידי זה שירדו למצרים, שעל ידי כך נמנעו בני עשיו מלהרגם, כי כששלח עשיו את אליפז להרוג את יעקב, ולא קיים את ציוויו, הלך עשיו לנכדו עמלק בן אליפז, ואמר לו; שיהרוג את יעקב, הסכים עמלק לדברי זקנו עשיו, ונשבע לו שיהרגנו, כששמעה תמנע אמו הדבר הרע הזה, הזהירה אותו ואמרה לו; בני, יעקב גבור ממך ויהרגך, וזקנך עשיו הרשע אם לא היה מפחד מיעקב פן יהרגו, היה רוצה להורגו בעצמו יותר מעל ידי אחרים, אך עמלק לא קבל דבריה. תמנע המשיכה לשכנעו ואמרה לו; חוב גדול מוטל על זרעו של אברהם, ככתוב; וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. כלומר, שעל זרעו של יצחק נגזר להיות בגלות ארבע מאות שנה, ואם תהרוג את יעקב, הרי החוב מוטל

♦ לנהיגם בשמחה ♦

מסופר על הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע שאמר; שכשיגיע לעולם האמת, אם הבית דין של

1. רש"י ויקרא י"ח ג'.

2. רש"י בראשית ל"ד.

◆ חשבונות שמים ◆

כולנו יודעים מדוע ירדו בני ישראל למצרים, מדוע נגזר עליהם שעבוד כל כך הרבה שנים, הכל בגלל 'שאלה אחת ששאל אברהם אבינו עליו השלום כשאמר לו ה' שעתיד לתת לו את ארץ ישראל, שאל ואמר; ה' אלקים בְּמָה אֵדַע פִּי אֵיךְ שָׁנָה, כלומר; תן לי אות וסימן שבאמת אירש את הארץ, בגלל הבקשה המיותרת הזאת נגזר עליו ונאמר לו; יִדַע תְּדַע פִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, אך יש לדעת שהקב"ה לא גוזר, ולא גורם צער לאף אחד מה שלא מגיע לו, וכנאמר; הַצּוּר תָּמִים פָּעֵלוּ פִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל-ל אֲמוֹנָה וְאֵין עוֹל צַדִּיק וְיִשָּׁר הוּא, ואם לאברהם אבינו הצדיק הגדול דקדק עמו הקב"ה כחוט השערה, מה חטאו הבנים? מדוע מגיע להם עונש? והתשובה היא פשוטה מאוד, אמנם 'נכון כל זמן שבני ישראל התנהגו בדרך הישר, עבדו את ה' בשמחה, ובוודאי שלא התערבו בין המצרים ללמוד ממעשיהם, היו סגורים בארץ גושן, למדו תורה ויראת שמים בהשפעתו של יעקב אבינו שמשך את ליבם לעבודת ה', וקבע להם ישיבות ובית הוראה, לא שלטו בהם המצרים, ולא שעבדו אותם, אך כאשר נפטר יעקב היתה קצת ירידה, אמנם היו יהודים כשרים, כי כל זמן שהשבטים היו קיימים, שמרו על דרך אבותם אך הרצון והחשק ירד קצת, אף שלא התערבו בגויים כי השבטים הזקנים לא הניחו להם, והנהיגו אותם במנהג אבותיהם הקדושים, לא ראו אותם בחוץ, היו נחבאים בבית מדרש, אך היצר הרע הצליח קצת כי עבודת ה' כבר לא היה בשמחה כל כך, זה להם לעול ולמשא, כי בקרבם כבר התאוו תאוה, ללמוד קצת ממעשה הגוים אלא שמבחוץ לא ראו כלום, אבל זה היה בעל כרחם, ולכן אז התחיל קצת שעבוד בפה רך, וגם במתן שכר, אך כאשר נפטר אחרון מהשבטים הלא הוא לוי בן יעקב, אז ירד המצב בבני ישראל יותר ויותר, התערבו בגוים והסתובבו בבתי משתאות של המצרים, למדו ממעשי מצרים ותועבותיהם לכן השתעבדו בהם המצרים.

עליך ועל זרעו של עשו כי אתם מזרע אברהם, ויצחק. ודברים אלו כבר שכנעו את עמלק, ואכן המתין עד אחר שעבוד מצרים שנפרע החוב של הגלות, וכאשר יצאו ממצרים, נאמר; וַיָּבֵא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל.

◆ להודיע חיבתן ◆

נחזור לעניינינו, ³בשביל כך מנתה התורה את שמות הצדיקים, שלא נהגו כעשיו הרשע, אלא קיבלו חינוך טוב בנערותם, ⁴יעקב אבינו היה מייסר את בניו ורודה אותם, ומלמדם דרכי ה' ואורחותיו, לכן זכה שהיו כולם צדיקים כמוהו, ולא היה בהם שום רשע, והתנהגו בצדקות וביושר אף לאחר מות אביהם, שהרי בהלווייתו של יעקב עלו ארצה כנען לקברו במערת המכפלה, ושוב חזרו מרצון פעם שנייה למצרים "איש וביתו", לקיים גזירת מלך, משום כך זכו ונכתבו שמותיהם בספר זכרון לפניו ליראי ה'.

◆ פרישה זו סתומה ◆

כשיעקב אבינו ירד למצרים אמר לו הקב"ה אָנֹכִי אֵרֵד עִמָּךְ מִצְרָיִמָה, אני אהיה עמך בגלות, וכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. אמנם לא היה שעבוד ממש, שהרי כל זמן שאחד מן השבטים היה עדיין בחיים לא היה שעבוד, אבל התחלה כבר היה, שהתחילו לשעבדם בפה רך, שהיו מפתים אותם שיעבדו מרצון, וגם היו משלמים להם. ⁵ולא רק בני ישראל הרגישו את הגלות, אלא גם יוסף שהיה המושל בכל ארץ מצרים, והכל תחת רשותו וממשלתו גם הוא ירד מדרגת ממשלתו וממעלתו באופן ניכר, עד שהיה צריך להשתדל ולהתאמץ במאמצים שונים לבקש מאת פרעה שירשה לו להוביל את אביו לקברי אבותיו, והיה מתחנן אל בית פרעה; אִם נָא מִצָּאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָם דַּבְּרוּ נָא בְּאָזְנֵי פְרָעָה לְאֹמֹר, אָבִי הִשְׁפִּיעַנִי לְאֹמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ פְּנֵעַן שְׁפָמָה תִּקְבְּרֵנִי, וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה:

3. אור החיים

4. רבה ותנחומא בריש הפרשה.

5. באר יוסף, (סלאנט) בפרשת ויחי

6. נדרים לב.

7. דרשות חת"ס ח' טבת תקצ"ט

♦ סוד הגאולה ♦

שיצאו ממצרים השתעבדו מאה ושש עשרה שנה, ומתוכם מררו את חייהם שמונים ושש שנים, שזה היה משנולדה מרים, בי' ניסן שנת ב"א שס"א, ואכן קראו לה מרים על שם המרור.¹⁴ אמנם התורה אומרת, שאף על פי שיוסף ואחיו מתו, אלקיהם לא מת, ה' לא עזב אותם, ולכן; וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאדָּ מְאֹד:

♦ ההשתטחות שעוררה את כל העולמות ♦

הזוהר הקדוש¹⁵ אומר; שאם לא היו המתים מתפללים למעלה בשמים על החיים, לא היו החיים מתקיימים אפילו חצי יום, ואכן זימן הקב"ה, שהשבטים הקדושים היו ארוגותיהם עדיין במצרים, ולא העלו אותם לארץ ישראל מיד בפטירתם, כמו שהעלו את יעקב אבינו, וכיון שבני ישראל היו בצער, הלכו להתפלל אצל השבטים, ונשמות השבטים התקבצו כולם, והלכו למערת המכפלה לאבותינו אברהם יצחק יעקב, צווחו צעקו ואמרו; סבא סבא, יש כאב לבנים, הם יגעים ביגיעת העולם הזה, בניך כולם משתעבדים בקושי השעבוד, עם זר עושה בהם כל נקמות שבעולם.

♦ בְּיוֹם צָרָה יִשְׁנֹבֵךְ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב ♦

חז"ל¹⁶ אומרים שכשסוּחבים קורה כבדה, אומרים לבעל הקורה שיכנס ויחזיק במקום הכבד בעובי הקורה, ולכן דוד המלך אומר; יִשְׁנֹבֵךְ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב, כלומר אף שאנו גם בני אברהם ויצחק, אבל יעקב אבינו שכל הבנים שלו וטרח בגידולם, הוא יכנס בעובי הקורה ויבקש עליהם רחמים. ואכן באותה שעה התעורר רוחו של הסבא יעקב אבינו וביקש רשות לרדת, קרא הקדוש ברוך הוא לכל המרכבות ומחנותיו, ומלכם בראשם וירדו כולם עם יעקב והשבטים להשתתף עם בני ישראל, להיות להם לעזר, ולהימצא קרוב להם, ואף

יעקב אבינו קיבל את סוד הגאולה מאביו יצחק, שקיבלו מאברהם אבינו, ולפני פטירתו מסר את הסוד ליוסף, יוסף הצדיק נפטר הראשון מבין השבטים, בשנת ב' אלפים ש"ט, שבעים ואחד שנה אחר ירידת יעקב למצרים, בשבת קודש בשעת מנחה⁸ בראש חודש תמוז, ולכן אנו אומרים שלש פעמים צדקתך על שלשה צדיקים, משה, יוסף, דוד, שנסתלקו בזמן מנחה בשבת ברעוא דרעוין. לפני פטירתו מסר יוסף את סוד הגאולה לאחיו, ואמר להם; פִּקְדוּ אֶתְכֶם בְּזִמְנֵי מִנְחָה בְּשַׁבַּת בְּרַעוּא דְרַעוּיִן. לפני פטירתו מסר יוסף את סוד הגאולה לאחיו, ואמר להם; פִּקְדוּ אֶתְכֶם בְּזִמְנֵי מִנְחָה בְּשַׁבַּת בְּרַעוּא דְרַעוּיִן, וסיפר יוסף ששמע מפי הנביא, יעקב אבינו, שהיהודי הראשון שיבא ויאמר להם בלשון הזה, הוא יהיה הגואל אותם, כי גלוי וידוע לפני הקב"ה שלא יבא אדם ויכזב להם, אלא¹⁰ הגואל שיבא ויאמר פקידה כפולה; פִּקְדוּ אֶתְכֶם בְּזִמְנֵי מִנְחָה בְּרַעוּא דְרַעוּיִן, אבל הסוד היה מאוד כמוס שלא נמסר אפילו לבני בניו של יוסף, ולמי נמסר הסוד, לסרח בת אשר, כיון שידעו שסרח תאריך ימים, על ידי ברכתו של יעקב, לכן אשר בן יעקב מסר סוד הגאולה לסרח בתו.

♦ וימת יוסף וכל אחיו ♦

ראובן¹¹ נהג שררה במצרים, שמנה שנים אחר שנפטר יוסף, מת ראובן בי"ד כסלו, ונתנה שררה לשמעון, מת שמעון בכ"ח טבת, ונתנה שררה ללוי, מת לוי האחרון מבין השבטים בן מאה שלשים ושבע שנים, בט"ז ניסן, תשעים וארבעה שנים אחרי שירדו למצרים. רצו ליתן שררה לשבט יהודה, יצא בת קול ואמרה; הניחו אותה עד שיגיע זמנה, כלומר עדיין לא הגיע זמן מלכות יהודה, ומתי הגיע זמנה,¹² אֲחֵרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ, שנאמר; וַיִּשְׁאַלֵּנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַדְדָּךְ לְאֹמַר מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַפְּנֵעֵי בְּתַחֲלָה לְהַלְחֵם בּוֹ, וַיֹּאמֶר יְדֹד יְהוָה יַעֲלֶה.

אחר שנפטרו יוסף ואחיו, נשתעבדו בני ישראל למצרים, ומשמת¹³ לוי בט"ז ניסן שנת ב"א של"ג, עד

8. בשלשלת הקבלה כ' שנוולד כ"ז תמוז, וברבינו בחיי א' תמוז, והיעב"ץ כתב בסידורו לגבי האבות שבים שמתו נולדו.

9. רמב"ן ג' "חפרקי דרבי אליעזר מ"ח וביאור הרד"ל, ותוס' סוטה יג. הדר זקנים פ' ויגש.

10. רבה ג' ח'

11. במדבר רבה נשא פי"ג

12. שופטים א'

13. ילקוט שמעוני.

14. רבה א' ח'

15. זהר דף ט"ז, ובאור החמה בשם הרמ"ק.

16. ברכות ס"ד.

♦ הַבָּה נְתַחֲכֶמָה לֹא פֶן יִרְבֶּה ♦

פרעה מכריז וקורא אסיפה דחופה לשלשת יועציו, בלעם איוב ויתרו,²² ואומר להם הנה עם בני ישראל, תראו יש כאן משהו לא רגיל, איזה כח נסתר ומכוסה שמחזיק את בני ישראל, זה האלקים שיושב בסתר עליון, והוא רב ועצום ממנו, באו ונתחכם שלא יוכל להושיע אותם, ענה בלעם ואמר; הנה יש לי עצה נפלאה, הרי ה' אינו מעניש אלא מדה כנגד מדה, ובכן מה שעלינו לעשות, פשוט מאוד, לקחת את כל היהודים ולזרוק אותם למים, וכך לא יוכל להעניש אותנו, שהרי יצטרך להביא עלינו מבול, והרי כבר נשבע שלא יביא מבול לעולם.

♦ אִין חֲכָמָה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לְנִגְדֵי ה' ♦

יועצי פרעה טעו בזה טעות חמורה, מהקב"ה אי אפשר לברוח, כמו שאמר דוד המלך; ²³אֲנִי אֶלֶף מְרוֹחֶךָ וְאֲנִי מִפְּנֵיךָ אֶבְרַח, על בורא עולם אי אפשר להתחכם, כמו שאמר שלמה המלך; ²⁴אִין חֲכָמָה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לְנִגְדֵי ה'. הטיפשים חושבים שעל ידי טיפת שֶׁקֶל שהקב"ה חנן אותם יוכלו להתחכם נגדו, הקב"ה הוא כל יכול, וכמו שמסופר בגמרא ²⁵על טיטוס הרשע, שגם כן היה חכם גדול, כמו שקוראים לזה; "אויבער חכם" וציווה טיטוס לפני מותו לאוהביו, שאחר מיתתו ישרפו את נְבִלְתּוֹ ויפזרו את האפר לשבע ימים, כדי שלא ימצאנו אלוקי ישראל להעמידו בדין, ומה קרא אחר כך? אכן בשמים מקיימים את צוואתו, כל יום אוספים את אפרו והוא חוזר לְחַיְוֹתוֹ, ושוב שורפים אותו, ומפזרים את האפר לשבע ימים. וכך הקב"ה הסתדר גם עם החכמולוגים של פרעה, באמת לא הביא עליהם מבול, רק הם באו ונפלו בתוך הים ככתוב וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ.

שכבר בירידת יעקב אמר ה' אֲנֹכִי אֶרְדֶּה עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה ¹⁷בכל זאת בעת ירידת יעקב למצרים לא ירד עדיין רק השם יתברך בעצמו, וכעת שהתחיל השעבוד ירדו גם הפמליא של מעלה שש מאות אלף מרכבות קדושות, וכולם עלו משם כשיצאו בני ישראל ממצרים, כמו שכתוב; וַיֵּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִרְעַמְסֵס סְפֹתָהּ כְּשֶׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רְגֵלִי וְגו', לא נאמר שש מאות, אלא כשש מאות, בא לרמז על שש מאות אלף של הפמליא של מעלה שיצאו עמם.

♦ גְּדוּלִים צְדִיקִים בְּמִיתַתָּן יוֹתֵר מִבְּחִייהֶן ♦

לפעמים זוכים לראות ¹⁸גדולת הצדיק אחרי מותו הרבה יותר מבחייו, וכמו שהיה במצרים, שלא פרו בני ישראל עד שמת יוסף, כמו שכתוב וַיָּמָת יוֹסֵף, ורק אחר כך; וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ, כי יש צדיקים שברדתם לעולם הזה מביאים אתם הרבה נשמות, כמו משה רבינו שירדו אתו ששים רבוא, אך כאשר צדיק מסתלק מהעולם, על ידי ההספדים והדמעות שבוכים עליו, יורדים הרבה יותר נשמות, כי כמו שנפתח מעין הדמעות למטה, נפתח מעיין עליון להוריד את הנשמות שצריכים תיקון, ובכן הצדיקים מולידים במיתתם יותר מבחייהם, ונתברכו ישראל שהיו יולדות ששה ²⁰בכרס אחד ביחד ג' זכרים וג' נקיבות.

♦ וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ ♦

מלך חדש קם על מצרים, ²¹ונחלקו חכמינו, אחד אומר מלך חדש ממש, ואחד אומר שנתחדשו גזירותיו, רק שעשה עצמו כאילו לא ידע את יוסף, לא הכיר בזה שעל ידי בני ישראל, התחזקה מלכות מצרים, על ידי יוסף נשארו לחיות אחרי הרעב הגדול, ועל ידו הגיעו כספים מכל העולם, ומצרים כעת הכי עשירה בעולם, לא, הוא לא מכיר בזה.

17. מאור ושמש, ובה"ק ד.
18. חולין ז.
19. מגיד מישרים כי תצא, שמות.
20. מהר"ל
21. סוטה יא.
22. באר בשדה
23. תהילים קל"ט
24. משלי כ"א ל'
25. גיטין נ"ז

הגדול הזה, פרעה התעורר והנה חלום, ויקבוץ את כל חכמי מצרים ואת כל חרטומיו, ויספר פרעה להם את חלומו וייראו כל העם מאד מן החלום, עד שבאו לפני המלך שני מכשפים²⁹ ויינוס וימברוס תלמידי בלעם, ואמרו לו; פתרון החלום שעתיד לבא רעה ובהלה גדולה למצרים, שאל המלך מה יהיה, איך יצמח הרעה, ואמרו; בן יולד לבני ישראל שיחריב את כל מצרים.

♦ **רוֹזְנִים נוֹסְרוּ יַחַד עַל ה' וְעַל מְשִׁיחוֹ** ♦

שוב³⁰ פעם קרא פרעה אסיפה ליועציו, השרים נאספו לדבר סודות על ה' ועל עמו, ויבלעם יעץ אדוני המלך איעצך עצה טובה שתצוה שכל בן שיולד בבני ישראל יהרגו אותו, ואולי על ידי זה לא יקוים זה החלום, כעת איוב שתק, לכן נידון ביסורים הידועים "ייסורי איוב" במשך שנים עשר חודש איבד את רכושו ובניו, אמנם³² שתיתקו נבעה מכך שידע כי פרעה לא ישמע לעצתו אם ייעץ דבר שיביא לטובת בני ישראל, זאת היתה כוונתו ויתכן שהיה בזה גם אמת, אבל ה' הרואה ללב ראה בתוככי ליבו מה שאנשים לא רואים, ה' יתברך ראה, שהשתיקה נובעת גם מזה שלא הרגיש מספיק בצערן של ישראל, שהרי כך טבע האדם שאם צר לו על לבו, הריהו משמיע צעקה מתוך הכאב, הגם שיודע שאין בכוח הצעקה להמעט מכאבו, ואם איוב שתק, מזה הוברר שלא חש בצערם ולכן דנו אותו ביסורין להוכיח לו, שאם כואב צועקים.

♦ **אִיּוֹב הָיָה בְּבַחֲנֵית שְׁעִיר לְעִזָּאוֹל** ♦

כידוע ביום כיפור ציוה הקב"ה לשלוח שְׁעִיר לְעִזָּאוֹל להשתיק את כח המקטרג, משל למלך שעשה סעודה לעבדיו וציוה לתת³³ פרוסה לכלב, כמו כן הקב"ה רצה בטובתן של ישראל שהיו במצרים, והסיח את דעתו של המקטרג מישראל על איוב. וכך היה הסיפור³⁴ לאחר שתי שנים שנפטר יעקב, התחתנה דינה בת יעקב עם איוב היועץ של פרעה, שהיה בן בנו של

כיון²⁷ שפרעה הסכים לעצת יועציו להתחכם על ה', ורצה להרוג אותם, נענה היועץ השני ששמו "איוב" שהיה גלגולו של תרח, ואמר; אין הנזק שווה למלך, מה בצע תרויח אם תהרוג אותם, בשביל מה לְהַשְׁמִיד לְהַרוֹג וּלְאַבֵּד תן להם לחיות ותיקח מהם מיסים, ותשעבד אותם בגופם בעבודה קשה, תהפוך אותם לְעֵבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת, וככה אין חשש שילחמו בך, כי יהיו מוכנעים לך, ויהיו עבדים לעולם, וגם יתמעטו על ידי השעבוד, ואכן מצאו דבריו חן בעיני פרעה, והסכים כרגע להסתפק בעצתו של איוב שלא להרוג אלא לשעבד את ישראל.

♦ **תַּכְנִית אַכּוּרִית** ♦

כדי לשעבד את ישראל היה צריך חכמה, ולכן התחילו קודם בפה רך, פרסמו המצרים שמגייסים את כולם מרצון לעבודה לטובת המלכות, יש לחץ עבודה, וכל אחד מחויב לקחת אחריות לטובת הכלל, וגם המלך בעצמו יעבוד, וכדי להראות לכולם שאין לאף אחד להשתמט, הביאו לַבְּנָה ותלו לו לפרעה בצווארו, וכל אחד ואחד מישראל שרצה להשתמט ואמר להם; אני איסטניס, אמרו לו: כלום איסטניס אתה יותר מפרעה?

♦ **חֲלוֹם שֶׁל פְּרֵעָה** ♦

כנראה שבמצרים עיקר ניהול המדינה הוא על ידי חלומות, ובכן בשנת²⁸ מאה ושלושים שנה לרדת בני ישראל למצרים, שישים שנה לאחר שמת יוסף, חלם פרעה חלום, והנה בחלומו; זקן אחד עומד לנגדו ובידו מאזנים, והיה מעלה כל תושבי מצרים אנשים ונשים וטף בכף אחד של המאזנים, ובכף השנייה הניח טלה אחד, והטלה הכריע במשקלו את כל אנשי מצרים, פרעה השתאה והרהר בלבו, הפלא ופלא מה המראה

26. סליחות לערב ראש השנה, סליחה כ"ו ד"ה אל אלוקה דלפה עיני
 27. זהר ל"ג.
 28. דברי הימים של משה
 29. תרגום יונתן פסוק ט"ו
 30. באר בשדה
 31. סוטה יא
 32. חידושי הגרי"ז סוטה י"א
 33. ע"פ זהר ח"ג ס"ג:
 34. חסד לאברהם מעין ד נהר מט

ה' יתברך ברחמיו על ישראל, הסיח דעתו של הקטיגור על ידי שהסית וגירה אותו על איוב כדי להציל את ישראל, ולכן אמר ה' אֶל הַשָּׁטָן הַשְּׂמֵתָ לְבָרְךָ עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בְּאֶרֶץ אִישׁ תָּם וְיִשָּׁר יֵרָא אֲלֹקִים וְסָר מִרָע, וחלילה לא היה בזה שום עולה כלפי איוב ככתוב הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוּ כִּי כָל דְּרָכָיו מְשֻׁפָּט אֶל-אֱמוּנָה וְאֵין עֹנֵל צְדִיק וְיִשָּׁר הוּא, אלא אדרבה זכות היא לאיוב שעל ידי שקיבל ענשו על חטאיו בדיוק באותו זמן, הגין בזה על כלל ישראל, ולבסוף קיבל שכר על כך, גם רצה השם יתברך לנסות את איוב היכול לעמוד בנסיון כאברהם, ולא עמד, ובעט ביסורין, בכל זאת לא נתייסר אלא י"ב חודש, שבאותו זמן כבר עלתה נשמתו של יוסף הצדיק לגן עדן העליון והתפלל בעד ישראל, והגין משם ואילך על ישראל:

37 • כפל לו הקב"ה שכרו בעולם הזה •

כאמור אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר שום בריה ואפילו הכלבים, כדברי רבותינו ז"ל; על הפסוק וְלָכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחָרֵץ כְּלָב לְשָׁנוֹ שֶׁבִשְׂכָר זֹאת כָּתוּב וְכִי־יִבָּשֶׁר בְּשִׁדָּה טִרְפָּה לֹא תֹאכְלוּ לְכָלֵב תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ, ולפי שאיוב לא טבל לשם גרות ולא הטיף טיפת דם ברית, ולזה נקרא ערל ואין לו חלק לעולם הבא, ולזה ניתן לו שכרו בעולם הזה על ייסוריו שהגן בזה על כלל ישראל, והקב"ה כפל כל אשר היה לו למשנה בשכרו, ככתוב וַיִּסָּף יָדוֹד אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנָה. וַיִּדְוֹד בְּרַךְ אֶת אַחֲרֵית אִיּוֹב מִרְאֲשֵׁיתוֹ, וַיְהִי לוֹ אַרְבַּעַת עֶשְׂרֵת אֶלֶף צֹאן, וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים גְּמָלִים, וְאֶלֶף צֹמֵד בָּקָר וְאֶלֶף אֲתוֹנוֹת, וַיְהִי לוֹ שִׁבְעֵנָה [ארבעה עשר] בָּנִים וְשְׁלוֹשׁ בָּנוֹת: וַיְחִי אִיּוֹב אַחֲרֵי זֹאת מֵאָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה, שהרי שניו הראשונים היו שבעים ללא שנת הייסורים שלא נכנסה במנין, באופן שהיו שנותיו של איוב מאתים ואחד עשר שנה, מאתיים ועשר של ימי הטובה, ועוד שנת הייסורים שהם ימי הרעה ואינם נכנסים במנין, איוב נולד בשנה השניה שירדו למצרים ומת בשנה שניה אחר שיצאו. [ידוע מה שכתב⁴⁰ הרמב"ן ז"ל בהקדמה לפי' איוב שאפי' יסורים של איוב שבעים

עוץ בן נחור אחי אברהם, בזמן נשואיהם היתה דינה בת נ"ט שנים, ואיוב היה בן י"ח שנה, יוצא שהיתה דינה ארבעים ואחת שנים גדולה מבעלה איוב, איוב זה היה נביא וחסיד מחסידי אומות העולם, ודינה גם כן היתה נביאה, וידעה שהיא קרובה של בעלה ע"י אברהם אבינו, גם ידעה שאיוב נולד מהול, ולזה נקרא תם, ולכן הסכימה להינשא לאיוב, עם כל זה אם היה יעקב עדיין קיים לא היתה נשאת לאיוב, אף שהיה נביא וחסיד ונולד מהול, עם כל זה עדיין נקרא ערל, כיון שלא הוציא טיפת דם לשם גירות.

• איוב עם דינה •

דינה ילדה לאיוב³⁵ שִׁבְעָה בָּנִים וְשְׁלוֹשׁ בָּנוֹת, והיה איוב עשיר מאוד, ומגדולי הדור, סך מְקַנְהוּ שִׁבְעַת אֲלָפֵי צֹאן לפרנסת שבעה בניו, וְשִׁלְשַׁת אֲלָפֵי גְמָלִים לפרנסת שלש בנותיו, וְחֲמִשׁ מֵאוֹת צֹמֵד בָּקָר לפרנסתו, וְחֲמִשׁ מֵאוֹת אֲתוֹנוֹת לאשתו, שיתפרנסו כל אחד מהפירות, והקרן יישאר קיים לעולם. ועמד בעושר זה וכבוד זה עד סוף שבעים שנותיו, לסוף שבעים שנותיו נפטר יוסף הצדיק, וכל זמן שהיה יוסף קיים, זכותו היה מְגֹן וְצִנָּה לכל השבטים, ולא היה יכול הקטיגור לקטר, אך כשנפטר יוסף, אותם י"ב חודש הראשונים אחר פטירתו, היה משתדל לעלות לגן עדן עליון כמו שאמרו חז"ל³⁶ כל י"ב חדש נשמתו של אדם עולה ויורדת, לסוף י"ב חדש עולה ושוב אינה יורדת.

• עליית נשמתו של יוסף הצדיק •

הנשמה לאחר שהורגלה בעולם השפל, אינה יכולה אחר פטירתה מיד לפרוח באויר לעלות לגן עדן, וכמו שאפרוחי הצפרים מיד אחר שיצאו מקליפתן אינם יכולות לפרוח באויר, אלא מתחילין להרגיל עצמן מעט מעט, כך נשמות הצדיקים בכל יום מוסיפין כח לפרוח יותר, עד שלסוף י"ב חודש יכולה לפרוח עד גן עדן. וכשנפטר יוסף הייתה נשמתו משתדלת לפרוח באויר ולעלות בגן עדן העליון, באותו זמן לא היה מגין על בני ישראל, ומצא המקטר מקום לקטר על ישראל, אבל

35. איוב א'

36. שבת קנ"ב:

37. בבא בתרא ט"ו:

38. שמות כ"ב ל

39. איוב מב

40. ספר התניא באגרת התשובה - פרק יב

שנה אין להן ערך כלל ליסורי הנפש שעה אחת בגיהנם
כי אש א' מוששים וכו']

וכך כשיראו שלפעמים נשאר חי לא יבינו שהם הורגים
אותם.

♦ שלשת היועצים ♦

נחזור לענין, איוב השתקן נידון בייסורים, יתרו היועץ
השני לא רצה להשתתף יותר בכזאת ממשלה וברח.
לכן זכה שמבניו ישבו בבית המקדש עם הסנהדרין
בלשכת הגזית, ובלעם שנתן את העצה נהרג.

♦ ויאמר מלך מצרים למיילדת העברית ♦

פרעה רצה ליישם את הגזירה, ובכן קרא למיילדת
העברית, שהם היו הצדקניות הגדולות, יוכבד בת לוי
אשתו של עמרם, ובתה מרים הנביאה אחות אהרן, וכיון
41 שפרעה רצה להשפיע עליהם שיסכימו לגזירה, ניסה
בדרך השפעה על כוחות הנפש, פרעה ידע שלשמות
יהודים יש משקל מאד חזק על האדם, והאדם שיש
לו שם יהודי זה עצמו נותן לו כח ותעצומות, וכמו
שאמרו חז"ל שאחד הדברים שבזכותם נגאלו בני
ישראל ממצרים זה שלא שינו את שמם, ולכן; ויאמר
מלך מצרים למיילדת העברית ומה אמר להם, פרעה
אמר אֲשֶׁר שֵׁם הָאִחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׁנַיִת פּוּעָה, שלא
יקראו בשם יהודי יוכבד ומרים, רק שפרה ופועה,
ובמילא אח"כ, יוכלו לשלוט בהם, פרעה הבין שברגע
שיוכבד ומרים יוחלפו להם השם, לשם לא יהודי
הם בטוח יתדרדרו וישמעו לגזרותיו ויגיעו עד כדי
מידת הרציחה. אבל הן לא שמעו לקולו אלא ותיראן
המיילדות וכו' ולא עשו וכו' רק התייחסו בשמותיהם
יוכבד ומרים.

פרעה תכנן 42 שהם יהיו המילדות הראשיות
וממונות על כולם, בעצם רצה פרעה האכזרי לצוות
להרוג את כולם זכרים ונקבות, אלא שחשש שעל
ידי זה לא יקראו בני ישראל כלל למיילדות ותבטל
הגזירה, שהרי יראו שכשקוראים למיילדות כל הילדים
מתים, לכן התחכם ויאמר בְּיַלְדֵיכֶן אֶת הָעֵבְרִיּוֹת וְרֵאִיתֶן
עַל הָאֲבָנִים אִם בֵּן הוּא וְהַמֶּתֶן אֹתוֹ וְאִם בַּת הוּא וְחָתְוּהָ.

41. בני יששכר ניסן מאמר ד' דרוש י'

42. אור החיים

43. מפי ספרים וסופרים – הגש"פ – עמוד רמ"ב

♦ ותיראן המיילדת את האלקים ♦

לפני שנתבונן ביראת שמים של המיילדות, נספר
סיפור קצר; 43 פעם נסע היהודי הקדוש ר' יעקב יצחק
מפשיסחא עם רבו הרה"ק ר' דוד לעלובער, ובדרך
נכנס ר' דוד באחת הבתים והתעכב שם הרבה זמן,
וכשיצא, שאלו היהודי הקדוש, לפשר העיכוב, ענה לו
הרה"ק מלעלוב שפגש שם ירא שמים גדול ולא היה
יכול להיפרד ממנו, שאלו היהודי הקדוש, איזה יראת
שמים ראה בו? השיבו, שראה איך שהבן עשה מריבה
עם אביו הזקן, ובתוך זעמו אמר לאביו; שאלמלא
שהתורה אוסרת לשפוך דם היה הורג אותו! ובכן
כשראה כזה יראת שמים לא היה יכול ללכת מיד, והיה
מוכרח להתעכב, עד שהלה יירגע ... כמובן שהירא
שמים הזה לא היה מהל"ו צדיקים שבדור, אלא שבכל
זאת לא היה רוצח. ולפי זה פשוט שאם הקב"ה מעיד
בתורה על המיילדות, ותיראן המיילדת את האלקים
לא מדברים על זה שהם לא היו רוצחים, מדברים על
יראת שמים בדרגה גבוהה, ולא רק שלא הרגו את
בני ישראל, לכן דרשו חז"ל מהנאמר וְלֹא עָשׂוּ פְּאֲשֶׁר
דָּבַר אֱלֹהֵיהֶן מִלֶּךְ מִצְרַיִם וְתַחֲיִין אֶת הַיְלָדִים, לא רק זה
שלא קיימו את דבריו אלא עוד הוסיפו לעשות עמהם
טובות, הם הכניסו את עצמם לסכנה בעבורם, כי יש
מהם שהיו עניות, והיו הולכות המיילדות ואוספות מים
ומזון מבתיהם של עשירות, ובאות ונותנות לעניות,
והן מחיות את בניהן, ואף שעד עכשיו לא נתנו דעתם
לכך, אבל כעת כאשר ציווה המלך להרוג חששו שאם
ימות אחד מהילדים יחשדו אותם, שהם הרגו, ולכן כדי
להוציא עצמן מהחשד סיפקו להם מים ומזון.

♦ ותחיינן את הילדים ♦

המיילדות לא הסתפקו בפעולות גשמיות בלבד,
אלא גם שינו גזירות שמים, היו ילדים שנגזר עליהם
להיוולד חגרים או סומים או בעלי מומין, או עם חיסרון
אבר חס וחלילה, מה היו עושות? עומדות בתפלה
ואומרות לפני הקדוש ברוך הוא; אתה יודע שלא
קיימנו דבריו של פרעה, דברייך אנו מבקשות לקיים,

בשלוש בטרם תבוא אליהם המיילדת, ואין אנו יכולים עוד לקיים גזירתך, כי בן אדם המתפלל בשעה שיש לו צרה לא תמיד הוא נענה, יש מקטרגים שמונעים את התפילה, אבל מי שמתפלל לפני שמגיע הצרה, תפילה כזאת מסוגלת יותר להתקבל, וזה החכמה של העבריות הן מתפללות לפני שיגיע הצרה, והתפילות שלהן מתקבלות, ואנו כבר לא יכולים לעשות שום דבר, ובכן פרעה אין לנו מה לעשות.

♦ כָּל הַבֶּן הַיְלֹד הַיֵּאָרֵחַ תְּשַׁלְּכֶהוּ ♦

כשראה פרעה ⁴⁹שלא הועיל כלום עם הנשים המיילדות, שום איום לא משפיע על העבריות הללו, אין להם אימת מלכות, לזה, ויצו לכל עמו כל הבן הילוד אצל העברים השליכו ליאור וכל הבת תחיון. התחילו המצריים לחפש תינוקות בבתי ישראל כדי לזרוק לים, והפחד אצל בני ישראל היה גדול מאוד כשהיתה ⁵⁰בת ישראל יולדת זכר, הייתה מטמינה אותו במחבוא, וכשהיו המצריים נכנסים לבתיהם ומחפשים את הזכרים היה התינוק מוחבא וכך היו מחביאים תינוקות אפילו במשך שנה שנתיים, כשראו המצריים שנעלמו התינוקות הביאו תינוקות המצריים והיו האכזרים מרעיבים את התינוק ועוקצים אותו כדי שיבכה, עד ששמע התינוק היהודי קולו ובכה עמו, כי כך טבע של תינוק כששמע תינוק אחר בוכה הוא בוכה עמו, וכן היו מוצאים את המחבוא של התינוק, תופסים את התינוק ומשליכים לים.

♦ וְתַמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם ♦

באותה שעה ⁵¹אמר הקב"ה למלאכי השרת: אני בראתי אתכם כדי שתהיו מוכנים להציל את בני ישראל, רדו מהר ותראו את בני חביבי בני אברהם ויצחק ויעקב איך שהמצרים משליכים אותם בנהר, מיד ירדו המלאכים והיו מבוהלים ועומדים במים עד ארכובותיהם והיו מקבלים את בניהם של ישראל שהושלכו, ומניחים אותם בשדה על פני הסלעים. כשהמצרים שמו לב וראו אותם, רצו להרגם, מה

רבון העולם יצא הולד לשלום! שלא ימצאו ישראל ידיהם להשיח עלינו לומר; הרי נולדו בעלי מומים, מי יודע, אולי רצו חלילה להרוג אותם?! מיד היה הקדוש ברוך הוא שומע קולן ונולדו ילדים שלמים ובריאם, ויש מהן ילדים שהיו ראויים למות בשעת הלידה או שחלילה היולדת תמות, היו עומדות בתפלה ואומרות להקב"ה ריבוננו של עולם תן להם נפשותיהם, שלא יאמרו ישראל; הן הרגו אותן, והקב"ה עושה תפלתן, לפיכך ותחיין את הילדים.

♦ וַיִּקְרָא מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִיֻּלְדֹת ♦

פרעה קרא למיילדות ואמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינן את הילדים, כששמעה מרים הקטנה את השאלה הופיעה ⁴⁴פנים כנגד פרעה, וזקפה חוטמה בו ואמרה לו; אוי לו לאותו האיש כשיבא האלקים ליפרע ממנו, נתמלא עליה חמה להרגה, נחלצה יוכבד אמה שקראו לה שפרה לעזרתה, והיתה משפרת על דברי בתה ומפייסת עליה, ואמרה לו; מה אתה שם לב אליה היא תינוקת ואינה יודעת כלום.

♦ מַדּוּעַ עָשִׂיתִן הַדָּבָר הַזֶּה וְתַחְיִין אֶת הַיְלָדִים ♦

פרעה אמר למיילדות בפנים זועפות ⁴⁵הנכן בנות מוות, מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינן את הילדים, הפכתם את פקודת המלך, לא די שלא המתתם את הילדים, אלא עוד אתם מספקות להם מים ומזון, ⁴⁶וכפי ששמעתי בפירוש שלא רק לבנות אתם מביאים מזון אלא גם לבנים שצויתם להורגם, המיילדות לא נבהלו וענו לו ללא פחד ⁴⁷וזכך אמרו לו; פרעה, אנחנו לא אשמות, ⁴⁸לא עברנו על מצוותיך, כי העבריות אינן כמצריות, חכמות הן, וראות את הנולד, יודעות הן את הסכנה הגדולה האורבת להן על ידי גזירת המלך להמית את בניהם, על כן הם מקדימים תפילה לצרה, ובטרם תבא אליהן המיילדת, מרימות הן את עיניהן לפני אביהם שבשמים ומבקשים רחמים, וצועקים; אבא, אבא שבשמים רחם עלינו, הצל את ילדינו שלא ימותו! והקב"ה שומע תפילתם ועושה להם נסים ומולידות

44. רבה א"ג

45. אבן עזרא

46. אור החיים

47. הש"ך כתב שקראו לו בשמו

48. תרגום יונתן, וקונטרס מהר"י ט"ב לימי השובבים עמוד נ"ו וס"א

49. ש"ך

50. רש"י שיר השירים ב ט"ו, ומדרש

51. תנא דבי אליהו רבה פ"ז.

עדיין לא נודע, ולכן הם העדיפו לא להינשא, וגם אלו שכבר היו נשואים עזבו את נשותיהם, לא רצו שיוולדו להם ילדים ולבסוף יושלכו לנהר, למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, עדיף להם להישאר רווקים, ומה היו התוצאות לבסוף, שבני ישראל הילדים שלהם ניצלו והם פרו ורבו, ושבת לוי היו שבת קטן מאוד וכשמנו את בני ישראל במדבר, את כולם מנו מגיל עשרים עד שישים ואת שבת לוי מנו מגיל חודש ובכל זאת לא הגיע מניינם לחצי שבת הקטן משאר השבטים.

◆ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי ◆

בתוך שבת לוי היה איש מיוחד, מורם מעם, צדיק תמים, ושמו עמרם, היה בנו של קהת בן לוי, הוא היה אחד⁵⁷ מארבעה אנשים בעולם שלא היו ראויים למות כי לא היה להם שום חטא, אלא מחמת שנגזרה גזירה על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצתו של נחש הקדמוני שהיסית את חוה אשתו לאכול מעץ הדעת, גדול הדור היה⁵⁸ וראש הסנהדרין,⁵⁹ והצטווה מפי ה' יתברך בכמה מצוות לומר לישראל עד שבא משה רבינו ונשלמה התורה על ידו, וגם הוא ככל שבטו לא סבל את הגזירה וגרש את אשתו, והרבה מבני ישראל עשו כמוהו, אבל בתו מרים מהמיילדות העבריות, אמרה לו בתו, אבא! גזרתך קשה משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה על הזכרים ונקבות, פרעה לא גזר אלא בעולם הזה, ואתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא, כי תינוק שנולד אפילו הושלך ליאור ישיג עולם הבא, ואילו מי שלא נולד לא ישיג עולם הבא, כי הדרך לעולם הבא עוברת רק דרך העולם הזה כולל כל הצרות הצער הסבל והייסורים, ועוד אמרה לו; פרעה רשע הוא וגזירתו ספק מתקיימת ספק אינה מתקיימת, אבל אתה צדיק וגזירתך מתקיימת, עמד הוא והחזיר את אשתו עמדו כל ישראל והחזירו נשותיהם, רק שבת לוי לא כולם החזירו את נשותיהם.

עשה ה' היו התינוקות נבלעים באדמה, והרשעים המצרים לא אמרו נואש אלא הביאו שוורים וחרשו על גבם באותו מקום שנבלעו, אבל ה' שמר עליהם שלא יינזקו. לאחר שהלכו המצרים, היו התינוקות מבצבצים ויוצאים כמו עשב. ה' הזמין להם שתי אבנים, מאחד היו יונקים דבש והשני היה סך אותם בשמן, וכך גדלו הילדים לבדם ללא אב ואם, והיו יודעים לבד מי ההורים שלהם ואיפה הם גרים, והיו באים הביתה להורים ההמומים, ומבשרים להם שהם הבנים האבודים שלהם.

◆ לְמַעַן לֹא נִיגַע לְרִיק וְלֹא נִלְדָּ לְכַהֲלָה ◆

שבת לוי היו במצרים במצב שונה מכל בני ישראל, בעוד שבני ישראל השתעבדו ועונו בעבודה קשה, היו בני לוי מסתובבים חפשי, לא הוטל עליהם שום עבודה כי הם לגיון של מלך, הם מיועדים לעבודת ה' במשכן ובמקדש, והיעוד הזה כבר היה מימי⁵² יעקב אבינו⁵³ כשהפריש יעקב מכל אשר לו מעשר לה', עישר גם את בניו ויצא לוי עשירי קודש לה'. ולכן כשהמצרים התחילו לשעבד את בני ישראל, ופיתו אותם בחלקלקות לשונם לעבוד בתשלום, העיר ה' את ליבם של בני לוי,⁵⁴ והכירו שהמצרים באים לפתותם ורוצים לשעבדם, ולא נטו שכמם לסבול עול מלכות, כי אם עול מלכות שמים. אבל, על אף ששבת לוי לא היו משועבדים,⁵⁵ הגזרות והצרות כמו זריקת ילדים ליאור ושחיטת בניהם עבור רפואת פרעה, חלו גם עליהם. וכיון⁵⁶ ששבת לוי היו מעונגים ולא השתעבדו, היו יותר רגישים לכל צרה, ולכן בעוד ששאר בני ישראל הושפעו כל כך מהשעבוד ועול העבודה עד שכבר אבדו קצת את הרגש, וכשהשליכו את ילדיהם ליאור לדאבון לב השלימו גם עם הצרה הזאת, ולפעמים היו משאירים ילד בשדות ובמחילות הארץ מפחד המצרים, אבל שבת לוי לא השלימו עם זה, הם לא היו מסוגלים לכך, הצרה באה עליהם בבת אחת, הם חיו כמעט חיים רגילים, ופתאום כזו צרה איומה, אמנם המלאכים שמרו על הילדים אבל זה

52. גור אריה ה' ד'.

53. יעקב הפריש ארבעה בכורות לארבעה אמהות ונשתיירו שמנה בנים התחיל משמעון וגמר בבנימין שבמעי אמו, ועוד התחיל משמעון ועלה לוי מעשר קדש לה', שנ' העשירי יהיה קדש לה' (פרקי דר"א ל"ו).

54. ספר הישר פ' שמות.

55. גור אריה י"ח ב'.

56. אור החיים במדבר ג' ל"ט

57. שבת נ"ה: ב"ב י"ז. בנימין, עמרם, ישי, וכלאב בן דוד.

58. רבה א' י"ג

59. רמב"ם פ"ט מהל' מלכים ה"א

♦ וְאָבִיָּהּ יִרְקַב בְּפָנֶיהָ ♦

רצה לפרסם את כל ענייניו האישיים לכלל הצבור ורצה להחזירה בצנעה, אבל אם יחזיר אותה בצנעה לא ילמדו ממנו כלל ישראל להחזיר את נשותיהם, מה עשה הקב"ה, החזיר אותה לנערותה, שהרי כבר היתה זקנה בת מאה שלושים ונעשתה כמו צעירה ממש נערה בתולה, וכשהמון העם ראו שעמרם לוקח אותה לאשה, אמרו; אין זה יוכבד רק אחת מנכדות לוי, רק שהיא דומה בקלסתר פניה ליוכבד קרובתה, ורק יחידים ידעו שהיא יוכבד, ובאמת לא היה צריך לקדש אותה שנית כי הכל היה טעות, רק כדי שלא יתפרסם הדבר עשה חתונה רגילה.

♦ וַתֵּלֶד בֶּן - וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים: ♦

עמרם⁶³ עשה לאשתו בחתונה שהתקיימה⁶⁴ בחודש אלול, כסא כלה, ואהרן ומרים היו רוקדים לפניו, ומלאכי השרת אומרים אִם הַבָּנִים שְׂמֵחָה, והיתה⁶⁵ מרים מתנבאת ואומרת; עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל, וכשנולד משה רבינו בז' אדר הראשון, שחל בשבת קודש, נתמלא הבית כולו אורה, וכיון שנולד מהול אין הברית דוחה שבת, ונדחה הברית מילה כלומר הטפת דם ברית ליום ראשון שהיה י"ד באדר, ועל ידי זה עמדה זכותו להשבית את האויב בימי מרדכי ואסתר, וכשנולד עמד עמרם ונשק את יוכבד על ראשה ואמר לה; ביתי נתקיימה נבואתך! אך מפחד המצרים שהיו חוטפים ילדים ומשליכים ליאור, היו צריכים להחביא את משה.

♦ וְלֹא יִכְלָה עוֹד הַצְּפִינֹו ♦

ביום שנולד משה, אמרו האצטגנינים החוזים בכוכבים לפרעה; היום נולד מושיען של ישראל, אבל איננו יודעים אם מישראל אם מהמצרים, כי החוזים בכוכבים אינם רואים דברים ברורים וכיון שמשה רבינו התגדל אצל פרעה לא ידעו ברור אם הוא יהודי או מצרי, וכיון שפרעה שמע כך, גזר גם על עמו שכל בן הילוד ישליכו ליאור, אמנם⁶⁶ לבני ישראל היה קצת מנוחה בחדשים הללו, כי עמרם התחתן שוב בחודש אלול וכך גם כלל ישראל החזירו את נשותיהם

לכאורה⁶⁰ דבור זה של מרים היה כנגד כבוד אביה הצדיק, כי היא דברה קצת קשות לאביה אלא דבכל זאת לא הענישו אותה על זה, כיון שהיא התכוונה לטובה, כי ראתה ברוח הקודש שצריך לצאת משה רבינו שיושיע את ישראל, אבל כעבור יותר משמונים שנה כאשר משה רבינו גדל והיה פרוש מדרכי העולם, לא היה מעורב בענייני הבית, צפורה אשתו היתה צריכה להסתדר לבד, כי משה רבינו התנהג באופן שונה לא רק משאר בני אדם, אלא התנהג בקדושה מיוחדת שלא היה רגיל גם בין הנביאים כזאת התנהגות, כי הרי הוא הָיָה אָב לְנְבִיאִים, לְקוֹדְמִים לְפָנָיו וְלַבָּאִים אַחֲרָיו, אך מרים לא הבינה אותו וכאב לה על גיסתה צפורה, ודברה לאהרן אחיה נגד משה רבינו מיעטה את גדולתו בדיבורה, והשוותה אותו למעלת שאר הנביאים, וטענה לאהרן אחיה שמשה רבינו לא צריך להתנהג כך, כי הֲרַק אַךְ בְּמִשְׁה דְּבָר ה' הָלֵא גַם בָּנוּ דְּבָר, אז הגיע לה עונש על שדברה כעת כנגד אביה, כי כל הסיבה שלא הענישו אותה הייתה כי התכוונה בעד משה רבינו אבל אם היא מדברת נגדו אם כן שוב הגיע לה העונש על שדברה קשות נגד אביה וזה פירוש הפסוק ואביה ירוק בפניה.

♦ וַיִּקַּח אֶת בַּת לְוִי ♦

עמרם הצדיק שמע לעצת ביתו הנביאה מרים, והחזיר את אשתו יוכבד דודתו, שנולדה בין החומות ברדת יעקב אבינו למצרים⁶¹ והשלימה את מנין השבעים נפש, נישואיו הראשונים עם יוכבד, היה בעודו צעיר בערך בגיל שנים עשרה, ויוכבד היתה בת שבע עשרה, וזה עוד היה בחיי יעקב אבינו,⁶² אמנם התורה אוסרת להתחתן עם דודה, ומי שעובר על כך ונושא את אחות אביו חייב כרת, אבל יעקב אבינו ציוה עליו בדבר ה' לשאת אותה לאשה, אך יש לדעת כי הנביא המצווה בדבר ה' לעבור על אחת ממצוות התורה לא יתכן שיתיר את הדבר לעולם אלא לזמן מוגבל בלבד, וכיון שעמרם גירש את אשתו הופסק ההיתר ושוב היה לו איסור להחזירה, כי צריך היתר חדש מנביא, אלא שהגירושין היו בטעות כי שאילו ידע שמשה רבינו עומד להיוולד לא היה מגרשה, אבל עמרם לא

60. ליקוטי יהודה פ' בהעלותך בשם הבית ישראל

61. רש"י במדבר כ"ו נ"ט

62. יערות דבש ב' ט'

63. סוטה י"א:

64. רמ"ע מפאנו חקור דין ג' ד'

65. רבה א' כ"ב

66. סידור בית יעקב עמדין על הגש"פ ד"ה וירא את עניינו.

להטיב עמו, ואמרה: אין זה אלא בן אלוקי.

משה רבינו בכה, ותחמול עליו בתיה, ונתנה אותו למצריות להניק אותו ולא רצה לינוק, ובתיה טרחה להביא אותו להרבה מצריות ולא עזר כלום, משה רבינו לא יונק מגויה. אמרה בתיה לעצמה; בוודאי ילד זה לא רוצה לינוק מהמצריות כיון שהוא יהודי. או אז ניגשה מרים אחותו שהמתינה כל הזמן לראות מה קורה לאחיה, ושאלה את בתיה, האם אלך וקראתי לך אשה מינקת מהעבריות שתניק את הילד, ענתה בתיה ואמרה; לכי,⁷¹ כששמעה מרים בת השש את התשובה של בתיה, הלכה בשמחה ובזריזות כמו גדולה וקראה לאמה יוכבד, ביקשה בתיה ואמרה ליוכבד; קחי בבקשה את הילד והניקי לי אותו, ואני אשלם לך על כך שכר. מרים לקחה בשמחה את משה חזרה הביתה, והניקה אותו במשך שנתים, ואחר כך הביאה אותו יוכבד לבתיה בת פרעה. כך סיבב ה' שהמושיע של ישראל שפרעה והמצרים ניסו בכל כוחם ובכל חכמתם להאבידו מהעולם, הולך וגדל בבית של פרעה.

♦ איך נעשה משה רבינו כְּבֵד פֶּה ♦

בשנה השלישית ללידת משה,⁷² פרעה יושב על כסאו וכל שרי המלוכה לפניו וגם בתיה יושבת אצלם, והילד משה בחיקה. כשישבו אל השולחן, הושיט הנער משה את ידו ולקח את הכתר מעל ראש פרעה, ושם אותו בראשו. המלך והשרים נבהלו, ותמהו מאוד על הדבר. היה שם אחד מיועצי פרעה בלעם הרשע, ויאמר: זכר נא המלך את החלום שחלמת ואת הפתרון שפתרתי לך, ועכשיו דע וראה כי זה הוא הילד אשר יחריב את כל מצרים, ומחכמה עשה זאת שהוריד את כתרך, אם על המלך טוב נהרוג מיד את הילד ונשפוך את דמו ארצה, בטרם יגדל ויקח את המלוכה מידיך. וישלח ה' את המלאך גבריאל, בלבוש יועץ מיועציו, ויאמר לפרעה: אדוני המלך, דרכו של תינוק להושיט ידו לדבר המאיר, אם על המלך טוב ננסה אותו, יביאו אבן שוהם וגחלת אש וישימו אותם לפני הילד, והיה אם ישלח ידו אל השוהם דע כי מחכמה עשה זאת ונהרגהו, ואם על הגחלת ישים ידו דע כי לא מחכמה עשה זאת, ונשאיר אותו חי, ויטב הדבר בעיני המלך והשרים ויעש המלך כדבר המלאך, ויביאו לו את השוהם והגחלת, הושיט משה ידו ליטול הזהב בא

בחודש אלול, וידעו המצרים שרק כעבור תשעה חדשים יתחיל להיות שוב לידות אצל בני ישראל, ובחדשים הללו לא בדקו אצל בני ישראל לדעת אם נולד ילד, כי לפי חשבונם לא היה אפשר שייוולד בבני ישראל, ולכן בזמן הזה זרקו ליאור רק את ילדי המצרים, אמנם כעבור שלשה חדשים זאת אומרת כבר בסוף חודש ניסן, שהרי עבר אדר ראשון, ואדר שני ורוב ניסן, התחילו שוב המצרים לחפש תינוקות ולא יכלה עוד להחביא את משה רבינו.

♦ וַתִּקַּח לוֹ תֵּיבַת גֹּמָא ♦

ביום כ"א ניסן שזה שביעי של פסח לקחה יוכבד תיבת גומא, שזה עץ רך שהוא יכול לעמוד לפני רך ולפני קשה, שכשהמים מוליכים אותו ונתקע באבן הוא לא נשבר, אלא חוזר אחורנית, מרחה אותו זפת מבחוץ וחומר מפנים כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת, והכניסה בה את הילד, והניחה אותו על שפת היאור אצל קני הסוף כדי שיהיו חושבין האסטרוולוגין שכבר הושלך למים ולא יחפשו אחריו.

כשהושלך⁶⁷ משה ליאור, אותו היום עשרים ואחד בניסן היה, שזה שביעי של פסח, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא; רבוננו של עולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה, ילקה ביום זה?⁶⁸ וגם משה רבינו עצמו בכה ואמר; מי יודע אם אזכה עוד לראות את אחותי המסורה שעומדת וממתינה לי. ה' יתברך קיבל את התפילה, ושלח ביום ההוא שרב ושמש וחום בארץ מצרים, כמו בתקופת תמוז, ומחמת החום יצאה הנסיכה בתיה בת פרעה מהארמון, וירדה לרחוץ ולהתקרר מפני החום והשרב, היא היתה מנוגעת בנגעים קשים, ולא יכלה לרחוץ במים חמים, לכן הלכה לרחוץ ביאור, והנה לפני שירדה להתרחץ ראתה מרחוק את התיבה של משה.⁶⁹ בתיה לא ידעה שזה הוא ילד יהודי וחשבה שאולי זה ילד מצרי, ולכן ניסתה להציל אותו. בתיה פשטה את ידה לאחוז בתיבה, אך היא היתה רחוקה, עשה ה' נס מופלא מאוד, שהתארך ידה הרבה אמות, עד שהגיעה ולקחה את תיבת משה.⁷⁰ כשפתחה בתיה את התיבה ונגעה במשה, עשה ה' נס גדול שפרחה ממנה הצרעת ונתרפאה, וכבר לא היתה צריכה להתרחץ, ועוד דבר מופלא ראתה בתיה שהיה אור גדול של השכינה עם הילד, וכל זה הפך את ליבה

67. סוטה יב.

68. מדרש רבה א' כ"ד.

69. אור החיים פ"ב ו' לפירוש א'.

70. פרקי דרבי אליעזר פמ"ח לפי ר"א ברודא.

71. סוטה י"ב ע"ב.

72. ילקוט שמעוני סוף רמז קס"ו, ובשל"ה וארא ל"ד.

כראות האיש המוכה את משה, וינס אליו לעזרה, כי משה היה נכבד וגדול בבית פרעה, ויבקש ממשה שיציל אותו מהמצרי, ויתבונן משה במצרי וראה ברוח קדשו שלא יהיה לעולם מבניו ובניו של המצרי אחד שיתגייר, וכיון שראה כך נמלך במלאכים ואמר להם; האם חייב זה הריגה? אמרו לו: כן הוא חייב, מיד הרגו משה בשם המפורש ויטמנהו בחול.

♦ וַיִּצְלַנִי מִחֶרֶב פְּרַעֲהָ ♦

ויצא משה ביום השני, וירא והנה שני אנשים דתן ואבירם מתקוטטים ביניהם, ⁷⁷ורצו להרוג זה את זה. דתן הרים ידו להכות את אבירם. ויאמר לו משה: למה תכה רעך, ויאמר לו דתן: מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, האם רצונך להרגני כמו שהרגת את המצרי? ⁷⁸הלכו דתן ואבירם והלשינו לפרעה אודות משה, פרעה החשיב אותו לנכדו ולא קיבל מהר את הרכילות. אמרו לו דתן ואבירם: משה מבזה את מלכותך, אמר להם פרעה: שיערב לו! אמרו לו: הוא מסייע לשונאים, אמר להם פרעה: שיערב לו! אמרו לו: דע לך משה הוא לא הנכד שלך והוא שופך דמים הוא הרג את המצרי. כאשר שמע פרעה את הדבר הזה כעס מאוד ורצה להרוג את משה, אמר פרעה: הרבה דברים שמעתי על משה ושתקתי, אבל כיון שהגיע לשפיכות דמים תפסו אותו. פרעה ציוה על השרים להעלותו על הבימה ולחתוך את ראשו.

משה ⁷⁹היה גבוה מאוד עשר אמות קומתו. לכן שלח פרעה והביאו חרב מיוחד שאין כמותה. נתן השר את החרב על צווארו של משה עשר פעמים ולא הזיקו, שנעשה צווארו כמו שיש, ונהפך החרב על השר והרגו. ה' נתן בלב משה עצה שיברח, וכל עבדי פרעה והשרים שעמדו שם נעשו חרשים ואלמים וסומים, ⁸⁰אמר פרעה לאלמים: היכן ברח משה ולא היו מדברים, לחרשים ולא היו שומעים, לסומים ולא היו רואים, ויברח משה ולא ראו אותו.

המלאך והטה את ידו של משה אל הגחלת, ותדבק הגחלת באצבעו, וישם את אצבעו בפיו, ועל ידי זה נעשה כבד פה וכבד לשון, ויחדלו המלך והשרים, ולא הרגוהו.

ומדוע באמת נכוה פיו ולא נכוית ידו כשנטל הגחלת לפי ⁷³שכשראתה אותו בת פרעה, הביאה תחילה מניקות מצריות, להאכילו חלב טמא, אך משה שמת את פיו ולא אכל, אך כיון שנגע בפיו ובלשונו הדד הטמא היה צריך לטהר פיו ולשונו.

♦ וַיַּגְדֵּל מֹשֶׁה ♦

משה גדל בבית פרעה, כבנו של הנסיכה בתיה, עד שבמשך השנים נשכח הדבר וגם פרעה עצמו חשב שהוא נכדו, כשהיה משה בן שמונה עשרה שנים הלך לראות את אביו ואמו, ויצא אל אחיו, וירא בסבלותם ויתן ליבו להיות מיצר עליהם, היה משה רואה איך ⁷⁴מענים את אחיו והיה בוכה ואומר להם; הלוואי והייתי מת תחתכם, והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהם, ראה משה שאין להם מנוחה הלך ואמר לפרעה: מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואלו היהודים שהם עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו פרעה: לך ועשה להן כמו שאמרת, הלך משה ותקן להם את יום השבת שיהיו נחים בו, ואחר זמן ⁷⁵כאשר נצטוו בני ישראל על יום השבת שמח משה שבחר ביום זה, וכפי שאנו אומרים בתפילה יְשַׁמַּח מֹשֶׁה בְּמִתְנַתְּ חֻלְקוֹ.

לבני ישראל היו ⁷⁶מגילות שקבלו מאבותיהם שהיו משתעשעים וקוראים בהם כל שבת והיה כתוב שם שעתיד הקדוש ב"ה לגואלם, ועי"ז היה להם כל שבת התרוממות הרוח.

יום אחד ראה משה איש מצרי שהיה נוגש ממונה על שוטרי ישראל, והיה מכה איש עברי מאחיו, והיה

73. שפתי כהן

74. מדרש רבה א' כ"ז.

75. טור או"ח רפ"א

76. מדרש תנחומא פ' וארא אות ו'.

77. מדרש רבה א' כ"ט.

78. ילקוט שמעוני רמז קס"ז

79. מדרש רבה א' ל"א ע"פ פי' מהרז"ו.

80. שוחר טוב פרק ד'.

עיצוב ועימוד: בהירות

b65271000@gmail.com

ניתן להשיג בטל': 053-314-1925

ובמייל: wa052052@gmail.com